

*II Congreso sobre la inmigración en España.
España y las migraciones internacionales
en el cambio de siglo*

Madrid, 5-7 d'octubre de 2000

Ricard Morén i Alegret
A. Miguel Solana Solana

Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de Geografia
08193 Bellaterra (Barcelona). Spain

Data de recepció: desembre 2000
Data d'acceptació: desembre 2000

Resum

Entre els dies 5 i 7 d'octubre de 2000 es va celebrar a Madrid el *II Congreso sobre la inmigración en España*. L'objectiu d'aquest congrés era el de consolidar el camp d'estudi de les migracions internacionals a Espanya i proporcionar un marc de discussió i de posada en comú de l'estat de la recerca i dels coneixements entre els investigadors que hi treballen.

Paraules clau: immigració internacional, Espanya.

Resumen. II Congreso sobre la inmigración en España. España y las migraciones internacionales en el cambio de siglo. *Madrid, 5-7 de octubre de 2000*

Entre los días 5 y 7 de octubre de 2000 se celebró en Madrid el *II Congreso sobre la inmigración en España*. El objetivo de este congreso fue consolidar el campo de estudio de las migraciones internacionales en España y proporcionar un marco de discusión y de puesta en común del estado de la investigación y de los conocimientos entre los investigadores que trabajan sobre estos temas.

Palabras clave: inmigración internacional, España.

Resumé. II Congreso sobre la inmigración en España. España y las migraciones internacionales en el cambio de siglo. *Madrid, 5 au 7 octobre 2000*

Du 5 au 7 octobre 2000 a eu lieu à Madrid le *II Congreso sobre la inmigración en España*. L'objectif de ce congrès fut consolider le champ d'études sur les immigrations internationales en Espagne et donner un cadre de débats et de mise en commun des recherches et les connaissances entre les chercheurs qui étudien sur ces sujets.

Mots clé: immigration internationale, Espagne.

Abstract. II Congreso sobre la inmigración en España. España y las migraciones internacionales en el cambio de siglo. *Madrid, 5th-7th October 2000*

In October 5th-7th 2000 the *II Congreso sobre la Inmigración en España* took place in Madrid. This congress was aiming to consolidate a research area on international migrations

in Spain and to offer a framework for discussing and sharing a state of the art among researchers involved in such field.

Key words: international immigration, Spain.

Sumari

Introducció   Comentaris generals
Comentari de les sessions

Introducció

El terme *congrés* prové del llatí *congressus*, 'entrevista', el qual deriva de *congre-di*, 'trobar-se', alhora derivat de *gradus*, 'pas'. En àrees de recerca de creixement recent, com és el cas de la immigració estrangera a Espanya, un congrés general d'un tipus o d'un altre pot influir de manera significativa en les tendències futures de les línies d'investigació hegemòniques. A on, com, per a què, quan, quina mena de persones interessades en aquesta temàtica es troben, poden ser qüestions rellevants per apuntar cap a què es vol anar.

De fet, després d'un primer congrés sobre la immigració a Espanya celebrat a Madrid l'octubre de 1996 sota l'organització de l'Instituto Universitario Ortega y Gasset i de la Fundació La Caixa, el *II Congreso sobre la inmigración en España* pretenia fer-hi un pas més proposant-se, segons el text de presentació, tres grans objectius: fer un balanç de l'estat actual dels coneixements sobre la immigració; revisar els nous problemes que havien esdevingut més presents des del congrés anterior i examinar la repercursió sociològica dels marcs legals espanyols d'ordenació de les migracions, i, finalment, oferir espais d'intercanvi de parers sobre enfocaments i pràctiques d'intervenció, així com contribuir a institucionalitzar aquest camp d'estudi.

Els organitzadors d'aquest segon congrés, de nou l'Instituto Universitario Ortega y Gasset però aquest cop en tàndem amb l'Instituto Universitario de Estudios sobre Migraciones de la Universidad Pontificia de Comillas, van triar el Saló de Conferències de la seu central d'aquesta universitat, amb un aforament per a unes quatre-centes persones, com a espai de trobada en totes les sessions. D'aquesta manera, tant ponències com comunicacions relata-des i debats posteriors es van produir en un mateix marc espacial, caracteritzat per la dificultat d'establir comunicació cara a cara (per al *congressus* o 'entrevista') entre les persones assistents i, quan aquesta es produïa durant les sessions, sovint es feia amb una certa verticalitat deguda, en bona mesura, a l'estructura física del lloc (una sala pensada per a conferències magistrals i no per al debat).

Comentari de les sessions

La participació amb contribucions escrites va incloure un total de cent quinze treballs, distribuïts en trenta ponències, quaranta-set comunicacions relata-des

oralment de manera sumària i trenta-vuit comunicacions més, recollides només en format text. Les persones participants provenien de diverses disciplines de l'àmbit universitari (sociologia, geografia, antropologia, ciències polítiques, psicologia, treball social, demografia, economia, psicologia i dret), de centres d'estudis interdisciplinaris, així com d'administracions públiques, organitzacions sindicals, diverses ONG i fundacions privades, procedents de pràcticament tots els territoris que conformen l'Estat espanyol.

Aquesta participació en el congrés va ser organitzada pels responsables segons una estructura temàtica consistent en nou blocs. El primer es va dedicar als fluxos migratoris i en aquest, sota la presidència del Colectivo IOE (Madrid), es trobaven ponències sobre globalització, demografia i migracions; la distribució territorial de la immigració «extracomunitària»; la política de fluxos migratoris i, per últim, els efectes que sobre la identitat immigrant té el fet de ser «irregular», així com els processos de regularització.

El segon bloc, temàtic, que va ser batejat amb l'epígraf «Grups nacionals i àmbits migratoris», es trobava sota la presidència de Bernabé López (Universidad Autónoma de Madrid) i incloïa ponències sobre racisme i integració social en relació amb immigrants «extracomunitaris», sobre joves marroquins i estrangers vells, així com una sèrie de comunicacions dedicades a grups caracteritzats per trets nacionals, sexuals o d'edat ubicats en àrees geogràfiques concretes.

En un tercer bloc, presidit per Àngels Pascual de Sans (Universitat Autònoma de Barcelona), es tractava sobre immigració, economia i mercats de treball i es van presentar una sèrie de ponències sobre l'impacte econòmic del consum de la població immigrant; la diversitat ocupacional de les dones immigrants; la immigració africana en el mercat de treball agrícola, així com l'«impacte» de la mà d'obra immigrant sobre el mercat laboral espanyol. A més, s'hi trobaven agrupades comunicacions diverses incloses, entre les que van ser relatades, una sobre l'etnificació de la mà d'obra i la seva subjectivitat; una altra que tractava la immigració estrangera i les organitzacions capitalistes (patronals i de directius estrangers i les seves famílies); una sobre la inserció laboral d'estrangers a l'hosteleria i la restauració; així com una altra referent a la indústria global del sexe i «les migrants».

Un altre bloc temàtic es dedicava a teories, enfocaments i mètodes. Així, amb la presidència de Carlos Giménez (Universidad Autónoma de Madrid), es vinculaven ponències on es qüestionava el servei que fan les teories sobre migracions existents, s'aportaven elements per a la conceptualització i l'anàlisi de la integració, es pretenien apuntar mètodes i indicadors per a una «diagnosi» de la integració dels immigrants i es plantejaven reflexions sobre la mobilitat actual de la població des d'una perspectiva biogràfica. D'altra banda, les comunicacions relatades versaven al voltant dels processos adaptatius en un context de migració; l'aportació dels geògrafs espanyols a l'estudi de la immigració estrangera; les relacions entre migracions i desenvolupament, així com l'estudi de la migració «no comunitària» femenina.

La legislació i les polítiques d'immigració a Espanya i el seu entorn va donar nom a un cinquè bloc temàtic en el marc del congrés, presidit per Joaquín

Arango (Instituto Universitario Ortega y Gasset, Universidad Complutense de Madrid). En aquest bloc es trobaven ponències sobre la regulació dels drets dels immigrants en l'ordenament jurídic espanyol; la integració i els drets en les polítiques immigratòries a nivell espanyol i europeu; els «límits» de la integració, i sobre la «gestió pública» d'aquesta integració.

Un sisè bloc, amb la presidència d'Andrés Tornos (Instituto de Estudios sobre Migraciones, Universidad Pontificia de Comillas), es va dedicar a les estratègies d'integració social d'immigrants, incloent ponències que tractaven de la immigració i la multiculturalitat; dels processos que haurien de seguir les institucions per «acomodar» els immigrants; de la inserció social de les treballadores estrangeres en situació irregular, així com sobre la integració social dels immigrants des dels «recursos socials naturals». A més, una sèrie de comunicacions de caire diferent completaven aquest bloc; entre les quals es poden esmentar: l'islam immigrant; la segregació social d'immigrants; migració i psicopatologia; el tractament mediàtic de la immigració, i, per últim, la salut sexual i reproductiva de les dones immigrades.

L'escola i la formació intercultural en relació amb la immigració va ocupar un setè bloc presidit per Ubaldo Martínez-Veiga (Universidad Autónoma de Madrid). Hi apareixien ponències que tractaven d'apuntar trets de l'educació impartida en societats d'immigració des de la perspectiva de tres col·lectius d'immigrants; de les estratègies de concentració i mobilitat escolar dels fills d'immigrants estrangers; del paper del joc en la integració de nens immigrants, així com del qüestionament de la interculturalitat existent en les «accions interculturals».

En vuitè lloc, presidit per Rosa Aparicio (Instituto Universitario de Estudios sobre Migraciones, Universidad Pontificia de Comillas), se situava un bloc caracteritzat per acollir experiències de treball des de certes ONG i administracions públiques en l'àmbit de la immigració estrangera (procedent de països empobrits), sobretot des de perspectives empresarials, de prevenció de conflictes o assistencials (per exemple, en cap moment apareixien experiències des d'una perspectiva d'ajuda mútua en la lluita social o d'intercanvi de coneixements entre col·lectius). Així, entre d'altres, s'inclouïen experiències en promoció d'iniciatives empresarials entre la població immigrant; sobre models d'intervenció en l'àmbit de l'habitatge; les necessitats educatives especials dels immigrants i la formació d'educadors per a la prevenció.

Finalment, atès el ressò mediàtic dels conflictes sorgits a Almeria uns quants mesos abans del congrés, es dedicava un bloc, presidit per Emilio Lamo de Espinosa (Instituto Universitario Ortega y Gasset, Universidad Complutense de Madrid), a la immigració a El Ejido i les àrees de ponent d'aquesta província andalusa. Les ponències tractaven temes com la segregació espacial; la reserva de treball i l'exclusió social; els orígens de la «persecució ètnica» en l'àmbit de l'agricultura intensiva d'hivernacle, així com la situació, les actituds i les perspectives després dels esdeveniments de febrer de 2000 a l'esmentada àrea. A més, una sèrie de comunicacions entraven en temes com el problema

de l'habitatge dels immigrants; la seva situació psicosocial, i també el tractament que la premsa marroquina va fer del racisme a Almeria cap a immigrants d'aquesta nacionalitat.

Comentaris generals

Com a comentaris generals caldria apuntar, almenys, un parell de mancances significatives en aquest II Congrés sobre Immigració a Espanya. En termes globals, s'hi va poder apreciar una falta de participació activa significativa de persones dels grups humans que eren «objecte» de moltes de les recerques o experiències exposades. L'acadèmia, les administracions públiques i moltes ONG s'han caracteritzat fins ara per parlar, escriure o actuar sobre/dels/pels col·lectius immigrants, sovint sense facilitar (conscientment o inconscientment) que els col·lectius formats bàsicament per immigrants i que tenen com a eix de treball la lluita contra la discriminació fenotípica o cultural puguin parlar, escriure o actuar per ells mateixos, excepte en comptats casos més o menys sota control institucional. Un congrés d'aquesta mena hauria pogut fer un pas (*gradus*) per trencar aquesta tendència excloent. Al final del congrés es va iniciar aquest debat per part de membres d'associacions d'immigrants presents entre el públic, però malauradament per manca de temps no s'hi va poder aprofundir.

D'altra banda, la intenció dels organitzadors de contribuir a la institucionalització del camp d'estudi de la immigració apareguda en el text de presentació del congrés sembla trobar-se encaminada després d'aquest congrés. Tanmateix, en un altre camí caracteritzat per la socialització dels coneixements fora de l'àmbit dels «professionals» de la immigració manca encara fer-hi unes quantes passes. La implicació en el congrés d'algunes ONG (en general amb un significatiu grau d'institucionalització), no pot servir per amagar la rellevància que tindria la presència d'associacions d'immigrants de base o d'altres moviments socials horitzontals com a participants actius en igualtat de condicions (així es podria anar més enllà del torn de precís i preguntes als quals es van veure reduïts). De fet, d'alguna manera, es tracta d'escollir entre implicar-se en ciències socials per transformar les lògiques actualment dominants o de ser còmplices de ciències sistèmiques que legitimen el que hi ha, de manera conscient o no.